

UTDRAG AV STATSMINISTERENS FOREDRAG PÅ FAGLIG-POLITISK
MØTE I OSLO ARBEIDERPARTI 21. JANUAR 1980

Den internasjonale situasjon.

Sovjetunionens militære intervensjon i Afghanistan kan føre til kanskje den alvorligste internasjonale krise siden annen verdenskrig. Den har ført til en hurtig forverring av forholdet mellom de to supermakter. Den berører øst-vest-forholdet i sin alminnelighet og har ledet til en ny situasjon med klar reaksjon mot Sovjet fra landene i den tredje verden, spesielt muslim-landene. Den inntraff på et tidspunkt hvor den internasjonale situasjon allerede var

- 2 -

tilspisset og komplisert. Jeg tenker på omveltingene i Iran og situasjonen skapt ved gisseltakingen, på krisen i Sørøst-Asia ved Vietnams ekspansjon i Indo-China, hvor sovjetiske og kinesiske interesser er sterkt engasjert. Skjerpingen av atmosfæren i øst-vest-forholdet ved den kontinuerlige utbygging av Sovjetunionens militære kapasitet og det derav følgende behov for en modernisering av NATO-landenes kontinentale kjernevåpen føyer seg inn i bildet.

Dertil kommer den internasjonale økonomiske krise, med energiproblemene som den sentrale faktor.

Afghanistan-invasjonen kan også føre til en skjerpet maktkamp om kontrollen over oljekildene og ferdselsveiene for oljetransporter.

Den sovjetiske invasjon av et lite naboland er en krenkelse av elementære prinsipper for forholdet mellom stater. Jeg finner ingen akseptabel rettferdiggjørelse for denne handling. Norge har derfor ved flere anledninger tatt sterk avstand fra invasjonen. Man kan ikke bygge et fredelig og tillitsfullt verdenssamfunn på maktbruk. Vi hadde alle håpet at maktbrukets tid i mellomfolkelige forbindelser var tilbakelagt, at avspenningen er mer enn ord og at den ikke er begrenset til Europa. Jeg har tidligere rettet en appell til de sovjetiske myndigheter om å besinne seg. Jeg vil gjenta den i dag. Sovjetunionen må snarest trekke sine tropper ut av Afghanistan.

Invasjonen av Afghanistan har fått meget vidtrekkende internasjonale følger.

Sovjetunionens isolasjon i den tredje verden ble demonstrert ved voteringen i FNs hovedforsamling, hvor forslaget om fordømmelse av invasjonen og krav om øyeblikkelig og full tilbaketrekking av utenlandske tropper ble vedtatt med 104-18-18. Det vil si at en stor del av de alliansefrie land gikk imot Sovjetunionen, som de tidligere har vært tilbøyelige til å støtte i kampen mot vestlig "imperialisme".

Også i den muslimske verden har reaksjonene vært sterke. Disse land er inne i ny religiøs vekkelles- og selvhevdelsesperiode med markert front mot fremmedherredømme og innflytelse utenfra.

Kina er antakelig styrket i sin oppfatning at Sovjet er en imperialistisk stat som søker hegemonisme. Trekantforholdet Kina-Sovjet-USA, som har hatt en viss stabili-

serende karakter, kan endres i retning av sterkere amerikansk/kinesisk tilnærming, og styrke den sovjetiske frykt for innvirkning.

Invasjonen er en sterk utfordring til USA. USA ser invasjonen i Afghanistan som en alvorlig trusel mot global stabilitet og likevekt og mot amerikansk oljetilførsel. Videre vil nok USA betrakte den som et brudd på forståelse om gjensidig tilbakeholdenhet i global forstand i følge inngåtte avtaler. På denne bakgrunn har den amerikanske president kommet til at ratifikasjon for tiden av SALT II er politisk umulig.

Selv om Afghanistan-krisen primært berører landene i regionen og deres forhold til Sovjet, har den meget dyptgående følger for øst/vest-forholdet. Et grunnleggende

prinsipp for øst/vest-avspenningen har i vestlig oppfatning vært at avspenningen må være global i sin karakter. Afghanistan-invasjonen har ikke bare ført til en ytterligere svekkelse av samarbeidet mellom de vestlige land og Sovjet om avspenning/rustningskontroll i Europa, men representerer antakelig et alvorlig tilbakeslag og har skjerpet opinionens skepsis til avspenningsarbeidet.

Perspektivene for øst/vest-samarbeidet i Europa er derfor ikke lyse, i hvertfall på kort sikt. Nerven i dette samarbeid har vært et rasjonelt supermaktsforhold i bredeste forstand og samarbeid om å etablere stabilitet på det kjernefysiske området i særdeleshet. Å skulle føre en aktiv avspenningspolitikk i Europa uten de to supermaktens medvirkning er urealistisk. Det er likevel meget viktig å arbeide aktivt for å opprettholde kommunikasjonskanalene og dialogen med Warszawa-paktlandene om disse spørsmål for derved å redusere skadene mest mulig og om mulig bidra til å berede grunnen for konkrete forhandlinger når forholdene tillater det. Om dette er det full enighet i NATO. Man søker således å føre videre Madrid-forberedelsene med sikte på et mest mulig konstruktivt møte mot slutten av året. Man vil også gjøre

anstrengelser for å få bevegelse i rustningskontroll-situasjonen.

Det har vært naturlig og politisk nødvendig for de vestlige land å reagere konkret på invasjonen i Afghanistan. Selv om det her ikke i første rekke dreier seg om et øst/vest-spørsmål, har det alvorlige følger for øst/vest-forholdet generelt. Det har ikke vært tale om fellesaksjoner innenfor rammen av NATO, men individuelle reaksjoner som de enkelte land har besluttet ut fra en helhetsvurdering av sine interesser og politisk hensiktsmessighet. Men det har også vært naturlig å legge vekt på gjensidig solidaritet i en alvorlig situasjon.

Den norske regjeringens reaksjoner er nå kjent.

Vi har reagert både gjennom protester og gjennom praktiske tiltak.

Som kjent har Regjeringen mottatt en henvendelse fra president Carter om å anmode den Norske Olympiske Komite om ikke å delta i OL i Moskva.

Regjeringen har hatt en foreløpig behandling av henvendelsen og vil vurdere denne saken i lys av den videre utvikling og etter å ha drøftet saken med andre regjeringer.

Regjeringen viser til at Norge hittil under de konsultasjoner som har vært ført om denne saken i NATOs Råd, har gitt uttrykk for skepsis med hensyn til å øve press på idrettsorganisasjonene for å iverksette en boikott av de olympiske sommerleker i Moskva.

På tross av det alvorlige tilbakeslag som Afghanistan-invasjonen har påført avspenningspolitikken i Europa, finnes det ikke noe rasjonelt alternativ til å fortsette den. Norge vil derfor sammen med sine allierte fortsette bestrebelsene for avspenning og rustningskontroll og nedrustning i Europa. I den situasjon man er inne i, er det imidlertid nå opp til Sovjetunionen å vise imøtekommenhet skal dette arbeid kunne gi resultater.